

Omgevingsveiligheid; wat wordt bedoeld?

Omgevingsveiligheid. Een woord dat niet in Van Dale's woordenboek staat. Wordt het woord in 2017 of 2018 de opvolger van treitervlogger, sjoemelsoftware en dagobertducktaks? Ook op internet vind je tientallen relevante sites waar het woord gebruikt wordt. Kennelijk weet iedereen dus wat ermee bedoeld wordt. Of, heeft iedereen een ander beeld in zijn hoofd en praten we daarom langs elkaar heen? Het is dus de hoogste tijd om helder te zijn over het begrip 'Omgevingsveiligheid'. Wat is het wel? En wat is het niet?

Tekst Susan Eggink-Eilander, Jeroen Eskens, Arjan Boxman en André van Vliet

Omgevingsveiligheid is een begrip dat hoort bij de Omgevingswet die naar verwachting in 2021 in werking zal treden. Door alle wetten en regelingen binnen het omgevingsrecht samen te voegen tot één Omgevingswet ontstaat de volgende verandering onder het motto 'Eenvoudig beter':

- Van 26 wetten naar 1.
- Van 5.000 wetsartikelen naar 350.
- Van 120 ministeriële regelingen naar 10.
- Van 120 algemene maatregelen van bestuur naar 4.
- Eén wet voor de hele leefomgeving.
- De wet maakt het mogelijk om lokale problemen ook lokaal op te lossen.
- Van meerdere bestemmingsplannen naar één omgevingsplan.

De wereld van het begrip Omgevingsveiligheid is daarmee helder. Maar, wat is nu concreet omgevingsveiligheid? Dat is eenvoudiger uit te leggen door vooraf eerlijk te zijn over wat het niet is. Omgevingsveiligheid is geen rekentool, geen handleiding, geen toverboek. Omgevingsveiligheid is niet tastbaar, niet hoorbaar, niet zichtbaar. Eerlijk gezegd, is Omgevingsveiligheid een gevoel. Een gevoel dat je veilig in een omgeving kunt wonen, werken, spelen. Bij de stelling dat Omgevingsveiligheid een gevoel is, denkt u wellicht: 'Wat een zachte, nietszeggende uitleg'. Maar niets is minder waar: in Maslows behoeftehiërarchie staat vei-

ligheid op de tweede plaats na lichamelijke behoeften zoals slaap, eten en drinken. De mens heeft behoefte aan veiligheid en zekerheid. Omgevingsveiligheid voorziet in die behoefte en is daarmee een noodzaak. Wanneer we het begrip Omgevingsveiligheid beschouwen als een diamant, dan zien we veel facetten. Onderwerpen die bijdragen aan veiligheid. Sommige zijn abstract, andere zijn concreet. Sommige zijn procesmatig, andere uitvoerend. Laten we een aantal onderwerpen eens nader bekijken om meer beeld te krijgen van Omgevingsveiligheid gezien vanuit de verschillende facetten: de mens, het gevaar, de omgeving, het gebouw, de initiatiefnemer, de bouwpartijen en de bestuurder.

Mens

De mens staat centraal. Alles wat met Omgevingsveiligheid te maken heeft, wordt gedaan om de mens te beschermen. Om de mens een veilige leefomgeving te bieden. Simpel gezegd, mag de hele wereld instorten, als de mens beschermd is. Dit betekent dat bekend moet zijn wie die mens is. Is hij jong of oud, alleen of met velen, zelfredzaam of afhankelijk van anderen, slapend of wakker? Deze factoren bepalen namelijk in hoeverre de mens zelf al voldoende capaciteit heeft om veilig te zijn.

Gevaar

Het gevaar heeft meerdere gezichten. Het kan

het vervoer van gevaarlijke stoffen over het spoor, de weg, of de waterweg zijn. Het kan de opslag, het gebruik of de productie van gevaarlijke stoffen zijn binnen de industrie. De effecten kunnen ook verschillend zijn. Een brand, een explosie, een gifwolk of een combinatie daarvan. Dit betekent dat bekend moet zijn wat het gevaar is. Welke kenmerken heeft het gevaar? Dit bepaalt namelijk hoe groot het probleem is waartegen de mens beschermd moet worden.

Omgeving

Toeristen die ons land bezoeken, noemen het soms eentonig en plat. Vanuit het beeld van een wereldreiziger die bergen, woestijnen en oerwouden heeft gezien, is dat wellicht ook zo. Maar, wanneer je inzoomt op het profiel van de omgeving dan is Nederland heel divers. Overal zijn sloten, bermen, stoepen, schermen, bomen en andere elementen die in het kader van omgevingsveiligheid een positieve bijdrage zouden kunnen leveren. We zijn niet gewend om dit te zien en te herkennen, maar het is overal aanwezig. Evenmin zijn we gewend om aan deze elementen waardering toe te kennen. Bovendien, zijn we in Nederland een ster in het plaatsen van kanttekeningen en het bedenken van redenen waarom iets niet zal functioneren. Maar, als we dit nu eens omdraaien en écht kijken naar de omgeving, dan zien we bijvoorbeeld de volgende

Wanneer we het begrip Omgevingsveiligheid beschouwen als een diamant, dan zien we veel facetten.

Omgevingsveiligheid

governance-denken (sturen op doelen). En dan de moeilijkste vraag: 'Welke waarde mogen we toekennen aan omgevingsmaatregelen?' Anders geformuleerd: 'Biedt de aanwezigheid van één of meerdere omgevingsmaatregelen voldoende bescherming?' Het vraagt inzicht en lef om deze vragen te beantwoorden. Zowel van de initiatiefnemer als van de toetsende instanties. Dit kan alleen bereikt worden door zorgvuldige en uitgebreide scenario-analyses uit te voeren. En consensus te bereiken over eventueel te accepteren rest-risico's. Ga met elkaar het gesprek aan over nut en noodzaak van omgevingsmaatregelen en maak de oplossingen projectspecifiek.

Bouwpartijen

Veiligheid is in het verleden veelal beschouwd als het specifieke domein van veiligheidskundigen. Veiligheid maken we met z'n allen, daarom spreken we nu ook van omgevingsveiligheid. Iedereen die een rol heeft in de omgeving, heeft ook een rol ten aanzien van de veiligheid. Voor de bouwer, architect en stedenbouwkundige betekent dit dat zij ook de kennis van hun vakgebied moeten aanwenden in de bijdrage aan echte omgevingsveiligheid.

Bestuurder

De bestuurder heeft een bijzondere rol in dit geheel. Hij is de vertegenwoordiger van ons allemaal. Daarmee is hij zowel de mens die beschermd moet worden, als degene die het gevaar veroorzaakt vanwege het economische belang van de regio, en ook de initiatiefnemer die betrokken is bij de veilige indeling van Nederland. Een bijzondere rol. Een lastige rol. Maar ook een mooie rol. Om te zorgen dat alle vragen gesteld worden, antwoorden gegeven worden, oplossingen bediscussieerd worden en risico's geaccepteerd worden. En daarmee leggen we de lat niet hoog voor de bestuurder. Hij hoeft namelijk niet alles zelf te doen. Hij hoeft alleen maar te zorgen dat mensen aan tafel komen, naar elkaar luisteren en samenwerken aan een veilig Nederland.

Ten slotte

Terug naar de diamant. Met veel facetten. Om naar te kijken en over na te denken. En vooral ook: om over te praten met elkaar. Druk de beelden in je hoofd over Omgevingsveiligheid uit in woorden en plaatjes en probeer elkaar te begrijpen. Pas dan gaat het leven en bouwen we samen aan een veilige leefomgeving.

Informatie over de auteur

Susan Eggink-Eilander en Jeroen Eskens zijn senior adviseur bij Antea Group, Arjan Boxman en André van Vliet zijn adviseur beleidsondersteuning omgevingsveiligheid RIVM.

mogelijkheden voor het tegenhouden van een plas met een gevaarlijke vloeistof:

- Een sloot vangt hemelwater op. En het is ook een voorziening die gevaarlijke vloeistoffen kan opvangen. Een goede afvoervoorziening moet in het ontwerp worden meegenomen, om te voorkomen dat de gevaarlijke stoffen de riolering van de woonwijk instromen.
- Een aarden wal bakent een terrein af. Het is ook een voorziening die gevaarlijke vloeistoffen kan tegenhouden doordat het een obstakel is. Een op afstand gehouden brandende vloeistofplas geeft lagere effecten op mensen en gebouwen in de omgeving.
- Een scherm langs de weg houdt geluid tegen. Soms kan dat scherm ook warmtestraling tegenhouden en een brandende vloeistofplas op afstand houden. Een vloeistofdichte aansluiting van het scherm op de grond moet in het ontwerp worden meegenomen, om te voorkomen dat de vloeistof onder het scherm doorstroomt.
- Een stoeprand markeert de scheiding tussen weg en stoep. En dankzij de verhoging in het straatprofiel is het een voorziening die gevaarlijke vloeistoffen kan tegenhouden. Een goede oplossing voor op- en afritten van de stoep voor minder validen moet in het ontwerp worden meegenomen, om te voorkomen dat lokale verlagingen van de stoeprand het probleem verplaatsen.
- NL-Alert informeert mensen bij calamiteiten. Het is dus een voorziening die locatiespecifiek mensen gericht kan instrueren hoe ze moeten handelen. Een goede oplossing voor

het bereiken van alle aanwezigen in het gebied, moet in het ontwerp worden meegenomen, om te zorgen dat ook mensen zonder mobiele telefoon worden geïnformeerd.

Gebouw

Het gebouw is meestal de omhulling waarin de mens zich bevindt. Vanuit de bouwwereld zijn we gewend om problemen praktisch op te lossen. Steen en staal zijn er in overvloed en we weten hoe we moeten bouwen. We denken dat we een gebouw kunnen maken als een harnas om mensen heen en dat de mens dan voldoende beschermd is.

Helaas is dat niet altijd waar. Of in ieder geval, door zo te denken, mis je een aantal doeltreffende en alternatieve oplossingsrichtingen. We willen niet leven in bunkers. We kunnen niet vertrouwen op een gebouw dat ons onder alle omstandigheden zal beschermen. Slimme gebouwontwerpen kunnen de omgevingsveiligheid echter goed ondersteunen.

Initiatiefnemer

Wat is de rol van de initiatiefnemer? Een heel belangrijke. Omgevingsveiligheid bereik je niet door te voldoen aan een set regels. Zoals in de inleiding al gezegd is Omgevingsveiligheid een gevoel. Er moet meer worden gedaan dan aantonen dat aan de regels is voldaan. Er moet visie zijn op wat veiligheid betekent voor de mensen waarvoor je wilt bouwen. En wat dit van jou als initiatiefnemer vraagt. Dit vraagt een verandering van compliance-denken (sturen op naleving) naar het zogenaamde